

OM GALDERSANGE

Ivar Lindquist: *Galdrar*. Göteborg 1923. (VI + 193 Sider).

Den unge svenske Forskers Bog falder i to Afsnit; det første afhandler de to oldtyske Tryllekvad fra Merseburg i Haandskrift fra 10de Hundreenaar, især deres Versemaal; det andet giver, støttet til det vundne metriske Udbytte, en ny Tolkning af en urnordisk Runeindskrift fra Blekinge; hvor interessant denne end er, skal Anmelderen dog her ene holde sig til første Afsnit. Her foretager Forfatteren et Opgør med dem der vil se kristne Motiver, hedensk tillempede, i det „2det“ Merseburgkvad (Msb. 2) om Balders Foles Fodrid, — eller endog i det „1ste“ (Msb. 1) om Kvinderne der binder og løser Fangebaand¹. Interessen for Trylleformlers Stil og Historie lokker een der hverken er Metriker eller Eddaforsker til at gøre nogle Bemærkninger af almindelig Art om Hovedtræk i Dr. Lindquists interessante og fornøjelige Arbejde.

Forfatteren, der bygger videre paa Fr. Löfflers metriske Undersøgelser, paaviser baade i Eddaen, i oldengelske Trylledigte (Hskrr. fra 11te Hdr.) og i de to Msb. et særligt Versemaal, som han kalder Galderform, og som utvivlsomt var yndet ved „Galder“; de gamle Tryllevers blev „galeet“ eller skreget frem. Et nordisk Eksempel, omsat i nydansk. Lydform (gol o: galede; rigt o: magtfuldt; bidsk o: som „bider“, virker):

Rigt gol Oddrun, ramt gol Oddrun
(bidske Galdre for Borgny).

B. laa i Barselseng, og O. hjalp hende ved sine Galdre. Her er, viser Forf., tre Slags Rim: 1) Fuldrim o: Gentagelse af samme Ord („gol Oddrun“); 2) Tankerim (de parallelle Udtryk „rigt“ og „ramt“; 3) Stavrim (r i „rigt“ og „ramt“); i den oprindeligste Skik manglede Stavrimet. I Msb. 1 har vi Galderform i Linierne med de tre „somme“ (se Anm.). De minder meget om et Par fortællende Eddavers, der omtaler en magisk Handling:

Sumir úlf sviðo, sumir orm sniðo,
sumir Gotthormi af gera deildo

o: Somme (Mænd) svidet Ulv, somme snitted Orm, somme tildelte G. af Kødet. Ogsaa Msb. 2 frembyder Galderform, endda i to Vers. (Der er ikke Tale om, at alle Verslinier i Galder skulde være „galdreformede“, kun om at indenfor Galder hører Formen hjemme.)

Forf. slutter nu: Msb. 1 og 2 maa paa Grund af deres delvise Galderform stamme fra Tider da Galdergalen stadig var livskraftig, altsaa maa de være digtede længe før 10de Hundreenaar, i Hedenskabets Blomstringstid, da Indvirkning af „kirkelige Signerier“ endnu var utænkkelig.

¹ Om Msb. 2 se D. St. 1916 s. 189. — Msb. 1: *Eiris saxun idisi, sazun hera duoder — suma hapt heptidun, suma heri lezidun — suma clubodun cuonio (< -ie?) uiddi — insprinc haptbandun, inuar uigandun (< wigbandun?)*. Forf. oversætter (stedvis ret betænkeligt): Først sad der fornemme Møer, der sad huldriige derefter, somme bandt Baand, somme sinked Hæren, men somme løste djærve Mænds Lænker (Vidjer); spring fra Fængselsbaandene; fly fra de stærke Baand!

(Fra c. 900 haves i Hskr. fra Trier en Prosasignelse om Stefans Fole, som Jesus signer; den kan altsaa ikke være Forbilledet). I Hedenskabets Undergangstid forsvandt Galdergalen som musikalsk Fænomen, og dermed blev Stiltypen uproduktiv.

Etsteds i Verden — det indrømmer Forf. — holdt rigtignok Galderdigteri sig ind i Folkets kristne Tid, nemlig paa Island, hvor der haves Trylledegte delvis i Galderform endnu fra Slutningen af Middelalderen. Jeg forstaar ikke ret, at Forf. paa samme Side paa det strængeste kan forbyde Tyskere i 10de Hundredaar at digte Linier i Galderform. Kender vi saa nøje Graden af den gamle Sæds Modstandskraft i hine ellers ret dunkle Tider? — Men selvom Msb. var endog et halvt Tusendaar ældre end 900, saa var der alligevel Mulighed for, at kristne Naboer i Syd kunde have ydet Gotonerne et Stilmønster i Maaden at besværges Magterne paa (nemlig ved Fortælling om hellige Kure i Fortiden). Forf. tror for Resten selv, at en blekingsk Rumeindskrift, som han sætter til 6te Hundredaar, røber kristelig, endda rent kirkelig, Paavirkning, nemlig ved sin Liniedeling, der tager Hensyn til Indholdet: de indvandrede Heruler, som formentlig ristede disse Runer, havde nede i Syden — tænker han sig — set Bibelhaandskrifter med samme „rationelle“ Liniedeling. „Vi har mange Eksempler — siger Forf. her — paa, at Nordgermanerne forstod at tillempe en ny Kulturvinding efter deres stærke Egenart.“

I „Galderform“ skulde der altsaa kun kunne digtes saa længe Hedenskab og Galderskriget var i fuldt Flor. Til den ene Side ser Forf. dette Virkemiddel med dets Fuld- og Tankerim som noget saare udbredt i svunden Tid; han paaviser det i oldindisk og formoder det i græsk og latinsk Trolddom, ja i Sprog udenfor vor Æt. Til den anden Side er han — saa vidt jeg kan se — tilbøjelig til at opfatte den gotonske Galderdigtning som udviklet til en særlig Kunst indenfor Digtformerne, Galdermestres (og Runeristeres) Eje, med mærkelige Ligheder i Enkeltbehandlingen hos de forskellige Folk. En Lægmand faar det Indtryk, at noget fagmæssig kunstfuldt, udover almindeligt Versemaals Krav, har Galderformen ikke¹. Der er altsaa, foruden Stavrim, Fuld- og Tankerim. Stavrimet kan mangle, men hører jo iøvrigt med i al gotonsk Digtning: Hvor der er Fuldrim, skulde det vel egentlig gaa til med Hekseri om der ikke ogsaa indfandt sig Tankerim: er det Udsagnsordet som gentages, saa bliver Grundled eller Genstand parallelle o.s.v. Det egentlig afgørende synes da ene at være Fuldrimet o: højtidelig Gentagelse af ett eller flere Ord. Og mon dette simple gammeldags Virkemiddel brugtes alene ved Galder, og mon ikke fra gammel Tid tillige indenfor lyriskpræget Digtning, særlig Lærediget, og ogsaa i rent episk Sammenhæng? Det forekommer Lægmanden, at Eddaen, især vel Hávamál, bringer adskillige Eksempler paa „Galderform“, hvor der skal meget god Vilje til at finde nogetsomhelst magisk. Et Sted i Vølvespaa, der i Bygning minder meget om Skildringen af Gudernes Galdren i Msb. 2 (det er Vølusp. Str. 5 „Sól þat né vissi“ o.s.v.) bringer Forf. til at smage af Magi ved at under-

¹ Vi ser bort fra det særnordiske „Galdralag“, af hvilket Forf. s. 10 giver sin Definition.

strege, at Ordene udsiges af en Troldkvinde som skuer ind i „ett tidløst fjärran“; men det gælder jo hele Vølvespaa fra Ende til anden.

Indenfor Hovedtypen maa vel, efter Sagens Natur, visse Variationer komme oftere igen, saa at Ligheder i den særlige Udformning af Galdervers hos de forskellige gotonske Folk ikke kan overraske. Den stærke Lighed mellem de tre „sumir“ i det ovenciterede Eddavers og de tre „suma“ i Msb. 1 er til syvende og sidst vel snarere trylleteknisk end versteknisk begrundet: visse magiske Handlinger tænktes foretagne af tre Grupper med fordelte Roller.

Skulde nu nødvendig Fuldrimet, dette simple Virkemiddel, dø ud indenfor magisk Digtning, fordi muligvis selve Galderskrivningen gik af Mode? — (At det normale oldgotonske Vers holdt sig livskraftigt ned i kristen Tid, vidner jo med Estertryk Digtet Heliand fra 9de Hundredaar om; det synger i Stavrim om Kristus og hans Mænd).

Den kristne Kirke, hvis Signerier efter Forf.'s Mening tog Livet af Galderformen, nyttede for Resten selv, efter ringe Evne, det samme Udtryksmiddel, Fuld- og Tankerim, i sin Magi, nb. i Prosaform. „Signe ham Gud, signe ham Kristus“, signes der i 10de Hundredaar. Og senere: „Ved Gud den levende, ved Gud den sande, ved Gud den hellige.“ „Kristus sejrer, Kristus raader, Kristus hersker.“ „I Navn Faderens jeg søger dig, i Navn Sønnens jeg finder dig, og i Navn Helligaandens plukker jeg dig.“¹ Selvom saa Tyskerne aldrig havde kendt „Galderform“ før, saa kunde de, om galt skulde være, lære dens Princip her.² — I senere Folkevisestil har f. Eks. det kendte „Sejr i din Haand, Sejr i din Fod, Sejr i alle dine Ledemød“³ magisk Indhold og Galderform. —

Til Indholdet af Msb. 2 mener Forf. at have fundet en Hentydning i nordisk Myte, hvad hidtil ikke er lykkedes: Guden Frøs Hest hedder den „Blodighov'ede“, formentlig Rest af en Myte om at Frugtbarhedsgudens Hest engang fik en Skade i Foden — „just hvad Folkloristerne med sejrssikker Mine har efterlyst, som de troede, forgæves“. (Forf.'s egen, lyse og frejdige Bog giver helt igennem det bestemte Indtryk, at han med sit Ordvalg her ikke tilsigter at udmale noget uklædeligt). Vi noterer med Interesse denne Mulighed og gør blot i Forbigaaende dén pedantiske Bemærkning, at Msb. 2 vil læge Forvridning (renki), ikke just et blodigt Saar. I Galderens Slutning vil jeg heller ikke med Forf. og andre oversætte „hvad enten det er Ben- eller Blod- eller Ledvrid“, men „baade-og-og“: naar Foden vrides, kommer baade Knogler og Aarer og Led fra hinanden, og Galdreren sætter med Ordene „Ben til Ben, Blod til Blod, Led til Led“ omhyggeligt det hele sammen; „Blodvrid“ betegner næppe ydre Bløden. Iøvrigt har Forf. Ret i, at Fortællingen, være sig hedensk eller kristelig, kan være frit opfunden, uden at nogen Myte eller Legende fortalte om et helligt Vrid.

¹ „Signet illum deus, signet illum Christus“. „Per deum vivum, per deum verum, per deum sanctum“. „Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat“. „In nomine patris quero te, in nomine filii invenio te, et in nomine spiritus sancti te carpo“.

² Jeg vilde formode, at de tre Led med søs i Msb. 2 samt Forf.'s oldengelske Paralleler s. 46 snarest er galderformet Prosa, ikke Verslinier.

³ Svend Vonvedvisen, jfr. Danm. Tryllefm. Nr. 862.

Overfor Msb. 1 rammer Forf.'s Paastand, at de to første Sæt Kvinder begge virker til Skade, mens det sidste virker imod dem, sikkert det rette. Og han har utvivlsomt ogsaa Ret i, at der ikke er noget kristent ved dette Digt. Men jeg tror ikke, det lader sig skille fra den sen-antikke latinske Formel om de tre Møer, af hvilke to vinder sammen, den tredje ruller op. De to Merseburggaldre turde da blive Vidnesbyrd om to Kulturstrømme sydfra, Antik og Kristendom (den første kom hovedsagelig sammen med den sidste); men de vidner i saa Fald ogsaa om Gotoners Evne til at omstøbe noget nyt (den episk-magiske Digtning) „efter deres stærke Egenart“.

F. Ohrt.

LÆGEBØGER

Evald Tang Kristensen: *Gamle Raad for Sygdomme hos Mennesket*. Viborg 1922.

Paa det Tidspunkt af Livet, hvor en anden vilde være glad ved at kunne stave sig igennem det nødtørftigste af en Avis og ved at sidde stille hen i Kakkellovnskroen, udgiver Tang Kristensen Bøger, læser Haandskrifter og udsender en Materialsamling, der vil blive af stor og varig Betydning for den Side af Kulturhistorien, der kaldes Folkemedicinen. Ja han gør mere end det, for med sin Bog knæsætter han Begrebet som et folkloristisk Speciale, ganske i Modsetning til en nu afdød, saare fremragende, dansk Folkemindeforsker, der erklærede, at en Folkemedicin ikke eksisterede, alt var Folketro og kun det. Det er dog ikke nogen fuldstændig „Dansk Folkemedicin“, Tang Kristensen har samlet, men en udmærket Begyndelse, en Indledning til yderligere Indsamling og en Opfordring til Bearbejdelse af det fremlagte meget betydelige Materiale.

Metoden har været den, at udskrive Anvisninger og Raad fra en Mængde Husraadsbøger, „Klægtbøger“, som de hed i ældre Tid. Kun en ringere Del er samlet fra Folkemunde og Materialet er saa godt som udelukkende jysk. Forfatteren gør selv opmærksom paa, at Husraadsbøger fra Øerne ikke har været ham tilgængelige. Der er dog nok af dem; baade i Dansk Folkemuseum og i Medicinsk-historisk Museum findes nogle, og havde nogen haft en Anelse om at den nærværende Bog var under Udarbejdelse, var de sikkert blevet stillet til Raadighed. Men selv om de var kommet til, var Stoffet dog ikke blevet tilstrækkeligt til en samlet Fremstilling af de overtroiske Kure. Det er langt fra alt, der er blevet nedskrevet, og meget findes gemt paa afsides Steder. Medicinske Synspunkter anlægges ofte, hvor man mindst skulde tro det, og man vil ikke kunne danne sig nogen Forestilling om hvad der mangler, før en eller anden giver en samlet Oversigt over hvad der er kendt.

Bogens otte Kapitler begynder med nogle ledsagende Ord, der slutter sig til en Indledning, i hvilken man faar at vide, at det Helveskovske Manuskript danner det Midtpunkt, om hvilket de andre Haandskrifter grupperer sig. Det er skrevet af Folk af alle Stænder, adelige og uadelige, lærde og læge. Allerede heraf kan ses, at det meddelte ingenlunde er at opfatte som en særlig Bondemedicin. Bønderne har ikke fundet paa disse Raad, men lejlighedsvis ændret dem efter det praktiske Livs Behov; deres Rolle har derimod været at bevare dem, og dette har de